

ЛАТ. *PIO* ГРЧ. ΠΙ(N)Ω, СРПСКОХРВ. КАЈАТИ

За латинску реч високог ранга *pius* „побожан, богобојажљив, честит, савестан (тј. онај ко врши своју дужност), пун љубави, итд.“, према главним арбитрама латинске етимологије, Ернуу и Мејеу, досада није пронађено поуздано тумачење. У четвртом издању свога Речника они се задовољавају тиме што утврђују да се реч јавља у већем броју италских дијалеката и да нема одговарајућих облика ни у једном другом индоевропском језику. Па ипак, и поред ове уздржаности у коначном исказу, јасно се види да полазе од претпостављеног значења за *pius* „au соеиг риг“ да би некако објаснили семантички однос према *pio* и да би се одлучили за стару везу са *pius*.¹ Али и према овој вези они се односе скептички јер је није могуће доказати као ни претпостављену семантичку еволуцију према *piare* „purifier“, *par suite* „effacer par un sacrifice, expier“. Валде и Хофман су одређенији у прихватању ове везе уз један сасвим неочекиван семасиолошки аргумент: „Dafür spricht, daß in der ital. Sippe der Begriff des Entsühnens vorherrscht und offenbar das Primäre ist“.²

Али, када се пажљиво размотре значења речи *pius* „побожан, богобојажљив, честит, савестан, онај ко испуњава своје дужности, пун обзира, љубави, поштовања, итд.“ и упореде са значењима за *pio* „окајавам, испуљујем (грехе), чистим (себе или друге) од греха, ублажујем (богове)“, онда се сасвим јасно види да значење за *pio* није могуће извести из документованих значења за *pius*.

На овај, за коначни резултат веома важан семантички проблем, вратићемо се касније, пошто претходно размотримо све фонетске и морфолошке елементе. Међу тумачењима која су, како кажу Валде-Хофман, „begrifflich und lautlich noch ferner liegende“ помиње се и једна више наслућена него доказана веза

¹ А. Ernout — А. Meillet: *Dictionnaire étymologique de la langue latine*¹, Paris 1959 s. v.

² А. Walde, — J. B. Hofmann: *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*², Heidelberg 1954, II 312, s. *pius*.

лат. *pius* са грч. $\tau\acute{\iota}\omega$.³ Чињеница је да ова *coniectura* није могла имати вредност правог резултата какав се данас у науци једино може примити, али је чињеница и то да су је Валде-Хофман и сувише лако одбацили са образложењем да не одговара ни фонетски ни садржински. Да погледамо најпре фонетску страну.

Речи из ове групе јављају се, како смо поменули, у више италских дијалеката: умбр. *pihaz* „*piātus*”, *pihātu* „*piāto*”, *peihaner*, *pihaner*, *pehaner* „*piandi*”, *pihaclu* „*piāculō*”, оск. *Pilhiūf* „*Piō*”,⁴ $\tau\acute{\iota}\omega$ „*pium*”, маруц. *peai* „*pie*” (дат.), волск. *pihom* „*pium*”.⁵ Остали италски облици нису сасвим поуздани.

Познато је, с једне стране, да се у оскијско-умбријској групи италских дијалеката индоевропски лабиовелари јављају у облику простих лабијала, као и у ајолској групи грчких дијалеката. Најпознатији су примери свакако оск. *pis pid* према лат. *quis quid*, умбр. *sve-pis* према лат. *si quis*, оск. *per* према лат. *peque*, оск. *petora* према лат. *quattuor* итд.

С друге стране познато је да је за најстарији Рим карактеристична мешавина племена и култура којој одговара и језичка и дијалекатска мешавина.⁶ Тако су се у латинском речнику нашле и дијалекатске речи које показују исти рефлекс индоевропских лабиовелара, на пр. *lupus* (од **ulu-quo-*) и *bōs* (од **gūō-*). Све ове чињенице потврђују да се досада више наслућена но доказана веза између лат. *pius* и грч. $\tau\acute{\iota}\omega$ данас може доказати и поткрепити низом нових аргумената заснованих на новим знањима и новим резултатима.

Јасно је, дакле, што се фонетске стране тиче, да не постоји никаква сметња да се *pius* веже са $\tau\acute{\iota}\omega$ уз потребну модификацију неких досадашњих схватања. Та модификација односи се пре свега на утврђивање примарног облика. Због чињенице да латинском глаголу *pio* потпуно, тј. и фонетски и морфолошки и семантички, одговарају грч. $\tau\acute{\iota}\omega$, српскохрв. *кајем*, авест. *či-kayāt* „треба да испашта” итд., као и због немогућности да се значења латинског *pio* „окајавам, испаштам, итд.” изведу из документованих значења за *pius* „побожан, онај ко врши своје дужности, савестан, честит, итд.”, док је обратан пут сасвим лако изводљив, треба поћи од глагола *pio* као примарног облика а не од његове изведенице *pius*. Та изведеница је помен *verbale* као, рецимо, *anhelus* „онај ко дахће;

³ Први је Bugge Sophus, *Zur etymologischen wortforschung* KZ 19 (1870) 406 набацио везу са $\tau\acute{\iota}\omega$, $\tau\acute{\iota}\mu\eta$ не наводећи никакве уобичајене доказе и паралеле, а за њим су Bezenberger — Fick, *Nachträge zum indogermanischen Wörterbuch* BV 6 (1881) 236 додали индоевр. групи **geio* „beachte, scheue” и лат. *pius*. Овде, засада, треба скренути пажњу на веома различита значења ове индоевр. групе. Најзад је и F. Froehde, *Etymologica*, BV 8 (1884) 166 поменуо могућност ове везе опет не наводећи потребне доказе.

⁴ Није јасно зашто Ерну — Меје оскијску реч и латинско значење пишу великим словима.

⁵ О овим облицима в. Ribezzo RIGI 14, 24 и Walde — Hofmann, loc. cit.

⁶ Altheim, Franz: *Geschichte der lateinischen Sprache*, Frankfurt/M 1951, 2; Idem, *Römische Religionsgeschichte*, Berlin 1956, II 5.

онај ко чини да неко дахће” од *anhēlare* „тешко дисати, дахтати”. Јасно је, према томе, да је *pius* онај који окајава, испашта, испу-пљује грехе и на тај начин се чисти од греха па је према томе по-божан. Тако је, с једне стране, уклоњена крупна семантичка тешкоћа коју су, као смо видели, Ерну-Меје покушали да избегну полазећи од претпостављеног значења за *pius* „[au coeuf] pur” према *piare* „effacer par un sacrifice, expier, purifier”.

С друге стране грч. τίω ослобађа се усамљености коју истиче Фриск („ohne unmittelbares Gegenstück. .”),⁷ јер се потпуно подудара са лат. *pio* с тим што у грч. τίω имамо нулски степен базе **q̥ei-/q̥oi-/q̥i-*. Дуго *i* које се јавља само у епу условљено је метриком. У лат. дијалекатском *pio* имамо међутим *e*-базу тј. *pio* је од **q̥ei-o*. Други чланови ове уже глаголске групе, у оквиру иначе веома развијене лексичке групе **q̥ei-/q̥oi-/q̥i-*, јесу наше *кајајџи* (од **q̥oi-*) и староинд. *cāyati* „запажа, зазира, поштује”, односно медијално *cāyate* „свети се, кажњава”, старослов. *чаја-џи* „изгледати, очекивати”.⁸

Ова семантичка разлика коју показује староинд. *cāyati* „запажа, зазира, поштује” захтева ближе објашњење. Због те разлике Шулице је раздвојио грч. τίω и староинд. *cāyati* „поштује” од τίνω и *cāyate* „плаћа, испашта” и претпоставио два индоевропска архетипа: **q̥ei-*, *q̥i-* „плаћати, испаштати” и **q̥ēi-*, *q̥i-* „поштовати”.⁹ Иако су ово тумачење прихватили и такви стручњаци као што су Френкел, Вакернагел и Швицер¹⁰, Фриск с правом примећује да је такво схватање неодрживо, наводећи, с једне стране, за прелаз значења од „запажати” према „поштовати” латинску паралелу *observare* „запажати, посматрати, поштовати” и дво-струко значење грч. τιμή „цена, вредност, углед; обештећење, испаштање, казна”, с друге.¹¹ За прелаз значења од „гледати, видети, запажати” према „поштовати, ценити” наводимо и наше паралеле *виђен*, *уљеган* (*уљег*), *зајажен*. Стога треба поћи од старијег значења „запажати, заирати поштовати” које, поред староинд. *cāyati* показује и грч. τίω у Илијади (9, 238): οὐδέ τι τίει/ἀνέρας οὐδέ θεούς „не обазире се (Хектор) ни на људе ни на богове, не зазира ни од људи ни од богова”. Управо наши изрази *зазирајџи* и *ззор* „страхопоштовање, стид” (уп. у народној песми „ззор ме је стати пред Милоша и пред друге српске витезо-

⁷ Frisk H., *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1969, 906.

⁸ V. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern—München 1959, 636; Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1972, II 15; Mayrhofer M., *Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen*, Heidelberg 1956, I 383 s. *cāyati* и 385 s. *cikēti*.

⁹ Schulze W., *Quaestiones epicae*, Gütersloch 1892, 355 и д.

¹⁰ Fraenkel Ernst, *Geschichte der griechischen nomina auf -τωρ, -της (-ττ-)*, Strassburg 1910, I 184; Wackernagel J., *Sprachliche Untersuchungen zu Homer*, Göttingen 1916, 77, нап. 1, 79, нап. 1; Schwyzer E., *Griechische Grammatik*, München 1939, I 697, нап. 4.

¹¹ Frisk, *GEW* 901 и 907.

ве) показује сличан семантички развој од *зреџи* „гледати“ према „поштовати“.

За даљи развој од „запажати, посматрати“ према „светити се, кажњавати“ (староинд. *śyate* „свети се, кажњава“, грч. *τίνομαι* „светим се, кажњавам“, српскохрв. *кајајџи некоја* и *окајавајџи некоја* „светити му се, освећивати некога“) Фриск и Покорни наводе латинску паралелу *anim-advertere* „запажати, критиковати, кажњавати“ али при при том остаје необјашњено значење „плаћати, испаштати, окајавати“ које налазимо у грч. *τίνω τίσις* „плаћање, обештећење, окајавање, испаштање“ поред „казна, освета“. Да је значење „плаћати“ за *τίνω* старије од значења „кажњавати, светити се“ види се и по сачуваном микенским облицима: *qe-te-jo* (PY Fr 1206), *qe-te-o* (KN Fh 348, L 513, L 693), *qe-te-a* (KN Fr 363), *qe-te-a₂* (PY Un 138). Све ове речи јављају се у контексту који се односи на трговачке операције плаћања (за уље и текстил), у вези са *o-no* (= *δῶνος* „цена“, *δὲνινημι*) и интерпретиране су као *quite(i)on*, *quite(h)a* „за плаћање“. И поред тога што постоје озбиљни приговори овој интерпретацији јасно је да није спорно значење већ облик.¹²

Али зато је сасвим поуздано утврђен микенски облик за потоње грчко *πρωή* „крвнина, новац за умир, окајање, казна, освета“ и то у старијем значењу „плаћање, плата, зарада“: *e-ke-ro-ḡo-no* (PY Aa 777, Ab 563, Ab 1100, Ad 691) ген. плур. (An 199).¹³ Цела ова подгрупа коју чине микенско *e-ke-ro-ḡo-no* = *enkhēro-ḡoinoi* „wage-earners“, потоње грч. *πρωή* „крвнина, цена за умир, окајање, казна, освета“ (уп. и старије значење у *ἄπολα* од **ἄπο-τολα* „откупнина, цена за откуп“), авест. *kaēnā* „казна, освета“, литв. *kaina* „цена, корист“ (уп. и летско *ciens* „част, достојанство, пажња“, *ciena* „(пр)оцењивање, оцена¹⁴, старослов. *цѣна* „част, цена“, наше *цијена* *цена* јасно показује да је семантички развој ове групе ишао онако како смо га оцртали. Фриск сматра да балтско-словенски корадикали одступају у значењу од грчког и авестичког, иако и сам упућује на грчко корадикално *τιρή* које у

¹² Ако облик *qe-te-a* треба да претходи познијем **τιτεα* онда се мора одбацити досадашња веза грч. *-τέος* са санскр. *-tauṣa*, уколико се прихвати мишљење да је дигамма у микенском увек обележена (в. о томе најновији чланак J. Chadwick, *Sur le digamma*, *Mélanges de linguistique et de philologie grecques offerts à Pierre Chantraine*, Paris 1972, 27). С друге стране, очување облика *-τέος* без контракције у атичком, ако се ту првобитно није налазило и, побуђује сумњу и у том случају је можда погрешна интерпретација а не етимологија, како каже Lydia Vaumbach, *The Mycenaean Greek Vocabulary II*, *Glotta* 49, (1971) 182. Према оцени L. Vaumbach, Палмерова интерпретација *epiqueisis* „накнадно плаћање“ (Palmer, *The Interpretation of Mycenaean Greek Texts*, Oxford 1963, 418) за алтернативно читање *e-pi-qe-i-si* / *e-pi-qe-re-si* (KN Lc 561) није довољно поуздана да би омогућила дефинитивну интерпретацију.

¹³ B. L. Vaumbach, *The Mycenaean Greek Vocabulary*, *Glotta* 41 (1963) 237

¹⁴ Fraenkel, Ernst, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Göttingen 1962, I 203 s. *kaina*, не улази у семантичка питања као ни Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1953—1958 s. *чы*.

себи уједињује значења свих поменутих корадикала: „оцењивање, процена, цена, вредност, почаст, положај“ и „обештећење, окајање, казна“. И једно и друго значење јавља се већ од Хомера

Скок међутим изричито каже да је значење „освета, казна“ примарно а балтословенско значење „цена“ секундарно не наводићи при том ни *s. kajāiti* ни *s. ciјena* ниједан грчки корадикал.¹⁵ За семантички прелаз од „освета, казна“ према „цена“ немамо, колико ми је познато, ниједну паралелу док за обрнути семантички развој имамо више паралела од којих је свакако најпоузданија лексичка група грч. μισθός „плата, зарада“, староинд. *midham* „награда за борбу“, авест. *mižda-* п. „плата“, гот. *mizdo* „најамнина“ (нем. *Miete*), старослов. *mъzga* рус. *мзга* „плата, зарада, награђивање“ — али у српскохрв. *мазгник* (Ватикански молитвеник, 14. в.) „осветник, ultor“ и *огмазга* „освета“, *огмазгиши* „осветити“. Стога Скок неће имати право када каже да је значење „светити се, кажњавати“ старије од значења „ценити, одређивати цену, плаћати, плаћати за грехе, искупљивати се, окајавати“. Индоевр. **qwoinā* није дакле, значило „акт освете (казне)“ а у балтослов. „цијена којом се освета могла измирити или искупити“¹⁶, већ управо обратно **qwoinā* је значило „цена, оно што треба платити да би грех био окајан, искупљен, или освећен“ и то и у конкретном и у апстрактном значењу.

И Е. Банвенист, говорећи о семантици грчког τίμη каже: „ces terms (тј. τίμη и др.) sont relatifs au paiement d'une dette, à la compensation d'un méfait“¹⁷, па се јасно види да треба поћи од значења „плаћање, цена“ као „искупљивање, окајавање, кажњавање“ а не обратно, како чине сви досадашњи испитивачи поводећи се за значењима у индоаријској групи језика.

Главна тешкоћа, међутим, није у извођењу значења „искупљивати, кажњавати“ од „плаћати“ за које смо дали паралелу српскохрв. *огмазга*, *мазгник* већ у евентуалној вези значења које даје староинд. *cāyati* „запажа, зазире, цени, поштује“ и оног у *cāyate* „плаћа, чини да плаћа, свети се, кажњава“. Видели смо већ да се Шулцеу ова семантичка тешкоћа чинила до те мере непремостивом да је претпоставио два лексемска минимума: **qwei-/qwi-* „плаћати, окајавати“ и **qūēi-/qūi-* „поштовати“. Објаснити прелаз од „гледати, запажати“ до „поштовати ценити“ није нарочито тешко, ако се узму у обзир изрази фрц. *respecter*, *respect* (од латинског *respectus* које семантички потпуно одговара нашем *ззор* „поштовање, стид“) или *considérer* „узимати у обзир, ценити, уважавати, поштовати“ од лат *considerare*, као и поменуте српскохрв. паралеле *улегати*, *виђен*, *зајажен*. Старослов. *чајаши* „чекати“ (од **qūēi-*) које иде заједно са староинд. *cāyati* „запажа“ показује

¹⁵ Skok, *Etimologijski rječnik*, I 263 s. *cijena*.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Benveniste Émile, *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, Paris 1969, II 50.

исти прелаз значења од „гледати“ према „чекати“ као наши изрази *izlédajiti*, *ioiléajiti* „чекати“ и лат. *expectare*, *prospicere* „чекати“. Психолошки моменат ове семантичке варијанте сасвим је јасан и конкретан.

Даљи развој од „одређивати цену, ценити“ према „окајавати, искупљивати“ наводи Банвениста, који не запажа пут тог развоја, да каже: „Mais la disparité des sens crée une difficulté: est ce la notion de „punir“ ou celle d’honorer“ qui prédomine. Peut-on de „obtenir punition, tirer vengeance“ passer à l’idée d’ „honorer, faire honneur“ и закључује: „C’est par une liaison assez vague qu’on arriverait à unifier les deux significations.“¹⁸

Решење се, међутим, само собом намеће ако се пође обрнутим путем тј. од значења „одређивати цену, ценити“ према „плаћати, плаћати за недело, грех, окајавати, искупљивати, освећивати, кажњавати“. На овај начин протумачена су и повезана сва три семантема. За сваку од наведених варијанти дали смо довољан број примера а грчко *τιμή* како смо видели, уједињује у себи готово све нијансе од „процењивање, цена, вредност, углед, част, почасни положај“ (већ у Илијади) до „плаћање, искупљивање, казна“ (такође већ од Хомера). Утврђивање ове семантичке еволуције важно је стога што и Покорни иде управо обрнутим редом, тј. полази од значења „кажњавати“ као старијег¹⁹ и затим од значења „кажњавати“ изводи „новчана казна, вредност те казне, цена“ и тек одатле „поштовање, почаст“. Овакво извођење, видели смо, нимало се не слаже са ситуацијом каква је утврђена у грчком и осталим индоевропским језицима и оно уноси пометњу која је навела Банвениста да се на поменутом месту запита може ли се од значења „кажњавати, светити“ извести значење „поштовати“ за што, доиста, немамо ниједну одговарајућу паралелу.

Да се значење „плаћати“ које се јавља у грч. *τίμα*, *τιμή*, *ποινή* мора узети као једна карика у овом семантичком ланцу, иако то досада није учињено, види се по даљем развоју у још једном словенском корадикалу где имамо нову семантичку варијанту од „ценити, плаћати“ према „бројати“ са даљим развитком према „бројати слова“ тј. „читати“. Овде треба приметити да је код Скока ова семантичка ситуација неубедљиво приказана као бифуркација према 1. бројати и 2. частити, поштовати²⁰ али се при таквом приказу не види од ког се појма полази тј. које је значење примарно. Према нашем извођењу значење „бројати“ произлази из значења „плаћати“ коме је опет претходило значење „одређивати цену, ценити, поштовати“ тако да се не може говорити о бифуркацији према 1. „бројати“ и 2. „поштовати“. Бифуркацијом се може назвати даљи развој од „плаћати“ према „плаћати за грехе, окајавати“ с једне стране и од „плаћати“ према „бројати,

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Pokorny, *IEW* 636.

²⁰ Skok, *Etimologijski rječnik* I 298 и д. s. *čitati*.

читати“ с друге. Код Скока не види како је из значења „сма-
трати, цијенити, мислити“ које он схвата као основно, могло да
произађе значење „бројати“. Ово последње јавља се не само у
руском *число* „број“ већ и у српскохрв. *число* (документованом
за 12. в.) „бројаница“, *чисао числа* „број“, слов. *številka* „број“
(уп. лит. *okaitlius* „број“).

Па иако смо на овом примеру, водећи рачуна о поступном
преиначавању значења, показали да се појам „бројати“ могао
развити из назива за „плаћати“, ипак се овде мора указати на
још једну могућност у тумачењу слов. *чисѣи*, *чѣир* „бројати“
према „читати“ која, колико ми је познато, досада није узимана
у обзир. То би била веза са групом **quei-* „сакупљати, ређати,
градити, чинити“. При том, с једне стране, треба указати на се-
мантичку паралелу старовисоконем. *rim* „ред, редослед, број“,
англосакс. *rim* „број“ и староир. *rim* „број“²¹ као и на семантички
развој какав налазимо у словен. *brati* „читати“. Скок, међутим,
за словен. *brati* „читати“ каже да је преведеница према нем. *lesen*
и лат. *legere* не наводећи за то никаквих доказа.²² Нама се чини
да нема никаквих разлога да се лат. *legere*, нем. *lesen* и словен.
brati (уп. *brivec* „читалац“ и *berilo* „штиво“) не сматрају независним.
семантичким паралелама којима у основи лежи појам „сакупљати“

Тако би, према овом тумачењу, словенски глаголи *чисѣи*
„ценити“ и *чисѣи* „читати“ припадали двама различитим хомофо-
ним лексемским минимумима, те је, према томе, постојала мо-
гућност гласовне па и семантичке контаминације. Исто онако
као што у словенском *чисѣи* „бројати, ценити“ може да представ-
ља две различите речи чији је архетип резултирао у исти гласовни
облик, у староиндијском имамо два хомофона глагола за која
се сасвим поуздано зна да припадају двома различитим лексичким
групама. То су глаголи *cinōti* „запажа“ (уп. *cāyati* „запажа, зазире,
поштује“) и *cinōti cāyati* „ређа, скупља, гомила“. Овој другој групи
у коју можемо сврстати и словенско *чисѣи чѣир* „бројим, читам“
припада и грч. $\tau\iota\epsilon\omega$ са изведеним значењем „чинити, градити“
од „сакупљати, ређати“ као и српскохрв. *чѣн* „ред, ређање, ранг,
радња“, *чинѣи* „ређати, градити, правити“. Слична двојност
постоји и у балтским представницима ове групе, летском *šk'ietu*
šk'itu šk'ist „чинити се, мислити“ с једне стране и *skaitīt* „бројати,
говорити молитве“ (уп. *бројанице*) и литв. *skaitai, skaityti* „бро-
јати, читати“, с друге.²³

Београд.

Љиљана Црепџајц.

²¹ Да ли са овом групом треба сврстати грч. $\alpha\rho\theta\mu\acute{o}\varsigma$ „број“, $\nu\eta\rho\iota\tau\omicron\varsigma$
и лат. *ritus* „обред, ред“ није сасвим извесно, в. Frtsk, *GEW* и Ernout—Meillet,
Dict. s. vv.

²² Skok, *Etimologijski rječnik* I 201 и д.

²³ Fraenkel, *Lit. etym. Wörterbuch* II 792, s. *skaityti*.

ZUSAMMENFASSUNG

Ljiljana Crepac: LAT. *PIO*, GRIECH. ΤΙΩ ΤΙΝΩ, SERBOKR. *KAJATI*

Die lat. Gruppe *pio pius* usw. blieb bisher ohne Etymologie, da sich der alte Zusammenhang mit lat. *purus* wegen der semantischen Schwierigkeiten nicht erhalten läßt. Desto überzeugender ist die ebenso alte aber bisher nicht bewiesene Zusammensetzung der lat. Gruppe mit griech. τῖω τίνω und serbokr. *kajati* „reuen, büssen, rächen“ Die lat. Wörter gehören offensichtlich der oskisch-umbrischen Gruppe italischer Dialekte an, da sie die labialen Reflexe der indoeurop. Labiovelaren zeigen, wie z. B. lat. *lupus, bos, popina* usw. Bei der Erörterung der lat. Gruppe ist offenbar vom Verb *pio* auszugehen, da das Adj. *pius* als *nomen postverbale* sekundäre Bedeutungen aufweist.

Die ganze, sehr verzweigte indoeurop. Gruppe **quei-/qoui-/qui-* zeigt die primäre Bedeutung „worauf achten“ (vgl. ai. *cāyati* „nimmt wahr, hat Scheu, ehrt“, aksl. *čajati* „erwarten“ d.h. „expectare, prospicere“, griech. τῖω „Rücksicht nehmen“ II. 9, 238, neben gewöhnl. „ehren, schätzen, hochehren“, ἀτίζω „nicht achten“). Aus der Bedeutung „worauf achten“ hat sich einerseits die Bedeutung „ehren, schätzen“ entwickelt, wofür mehrere Parallelen angeführt worden sind (z. B. serbokr. *vidjen, ugledan, zapažen* „angehen“, frz. *considerer, respecter* usw.). Andererseits, und das ist sehr wichtig, aus der Bedeutung „schätzen“ hat sich die Nuance „den Wert, den Preis bestimmen, bezahlen“ und weiter „entrichten, büssen, rächen, strafen“ entwickelt.

Daß die semantische Entwicklung eben diesen Weg eingeschlagen hat, bezeugt u. a. auch griech. τίνω „bezahlen, entrichten, büssen“, so daß die bisherige Auffassung, die Bedeutung „strafen, rächen“ habe sich unmittelbar aus der Bedeutung „worauf achten“ entwickelt, nicht mehr zu behaupten wäre. Als eine ausgezeichnete semantische Parallele dafür dient serbokr. *odmazda* „Rache“, *mazdnik* „Rächer“ gegenüber griech. μισθός „Lohn, Sold“, awest *mižda-* „Lohn“, got. *mizdo* „Lohn“, aksl. *mžda*, russ. *mžda* „Lohn“, Entgelt“. Diese Tatsache erklärt gleichzeitig die Verbreitung der Bedeutung „Schätzung, Preis, Wert“ in der großen Untergruppe **quoina*.

Was die slav. Gruppe *čisti čto* „ehren, zählen, lesen“ anbelangt, da sind zwei Deutungsmöglichkeiten vorhanden. Die erste, daß es sich um ein und dasselbe Verb handelt. In diesem Fall könnte sich die Bedeutung „bezahlen“ weiter zu „zählen“ entwickeln. Die Zweite Möglichkeit wäre, daß wir hier zwei verschiedene Verba haben: *čisti čto* im Sinne von „ehren“ gehört der oben erörterten Gruppe **quei-/qoui-/qui-* „worauf achten; ehren“ schätzen“, bezahlen, büssen, rächen, strafen“ und *čisti čto* im Sinne von „zählen, lesen“ dürfte der indoeurop. Gruppe **quei-* „aufschichten, sammeln, der Ordnung nach oder zu einander legen, aufbauen, machen“ gehören. Als semantische Parallele für die Entwicklungeng von „reihen“ zu „zählen“ dient. ags. *rīm* „Zahl“, ahd. *rīm* „Reihenfolge, Zahl“, air. *rīm* „Zahl“ und als Parallele für „sammeln, reihen“ zu „lesen“ dient lat. *legere*, deutsch *lesen* und sloven. *brati* (das nicht unbedingt ein calque linguistique nach *legere* und *lesen* sein muß, wie Skok, *Rječnik s. brati*).